

PREGLED RUKOPISNIH I TISKANIH MUZIKALIJA U FRANJEVAČKOM SAMOSTANU U KOPRIVNICI

Prije nego što pređemo na izlaganje materijala naznačenih u naslovu ovog saopćenja želio bih reći nešto o glazbenim arhivima u Hrvatskoj općenito te posebno o franjevačkim glazbenim zbirkama. Naime, iz tako proširene vizure može se steći realniji pogled na i odnos spram opsega, kvalitete i značenja koprivničke franjevačke glazbene zbirke.

GLAZBENI ARHIVI I ZBIRKE U HRVATSKOJ

Sustavno bavljenje glazbenim arhivalijama, tj. notama, knjigama o glazbi i ostalom pisanom dokumentacijom s glazbenom tematikom, u Hrvatskoj je novijeg datuma i rezultati toga posla u nas su malo ili gotovo nikako poznati u stručnoj, a ni u široj kulturnoj i znanstvenoj javnosti. Na znanstveno meritoran način prvi se, koliko je zasada poznato, ovom problematikom pozabavio kasnije svjetski poznati muzikolog Dragan Plamenac (1895-1983) sredinom tridesetih godina ovog stoljeća. Na njegovu je inicijativu, naime, tada prenesena u Zagreb i pohranjena u Hrvatskom glazbenom zavodu zbirka muzikalija i glazbenih instrumenata don Nikole Udine -Algarottija iz Krka. Ovu veliku i značajnu zbirku europskih majstora iz druge polovine 18. i prvih tri desetljeća 19. stoljeća s oko 3200 jedinica Plamenac je tada rukopisno katalogizirao i to tako savjesno i znalački te se i danas u one elemente koje je uzeo u obzir može imati potpuno povjerenje. (1) Drugi je značajniji poduhvat na ovom području obavio Albe Vidaković (1914-1965) s odabranom ekipom urediši arhivski i kataloški glazbeni arhiv samostana Male braće u Dubrovniku 1955-1956. godine. Ovaj je posao obavljen znatno slabije pa je već niz godina u toku revizija ovog fonda i načina njegova tadašnjeg sređivanja. (2) Moderna, pak, glazbena arhivistika u Hrvatskoj započinje s djelatnošću Ladislava Šabana na prijelazu iz šezdesetih u sedamdesete godine, dakle prije nepuna četvrt stoljeća. (3) Premda se i prije i nakon ove dobne točke glazbenom arhivistikom sporadično bave još neki istraživači (npr. Janka Šanjek, o. Paškal Cvekan, Marija Riman, Ivan Bošković i drugi), upravo glazbena-arhivistička škola L. Šabana (neposredni sljedbenici i suradnici: Zdravko Blažeković, Ennio Stipčević, Vjera Katalinić, Stanislav Tuksar) može se smatrati "čvrstom jezgrom" ovog tipa djelatnosti u današnjoj hrvatskoj muzikologiji.

Od početka osamdesetih godina glazbena arhivistika dobiva u nas definitivno i sve važnije mjesto unutar muzikološke znanosti: u novoutemeljenom Zavodu za muzikološka istraživanja JAZU (danas: Zavod za povijest hrvatske glazbe HAZU) postaje praktički jednom od središnjih djelatnosti, uključuje se ravnopravno i vrlo uspješno u međunarodni projekt "Répertoire internationale des sources musicales" (4) i njezini se elementi uključuju u curriculum izobrazbe na Odsjeku za muzikologiju i glazbenu publicistiku

Muzičke akademije. Najznačajniji događaj na ovome planu bila je provedba ankete o glazbenim zbirka koje je autor ovog rada zamislio i zajedno s kolegama u Zavodu obavio 1980-1981. godine. Njezini se rezultati mogu ovako sažeti: od 1200 konzultiranih lokacija (samostani, crkve, muzeji, druge javne ustanove) u Hrvatskoj s potencijalnim glazbenim zbirka i arhivima, preko 600 poslalo je odgovore, od čega je 210 bilo pozitivnih; naknadna terenska i statistička istraživanja pokazala su kako se može baratati s brojkom od oko 60.000 glazbeno-arhivskih jedinica s nešto većim brojem kompozicija, koje je skladalo oko 4000 kompozitora (5); do početka ratnih zbivanja devedesetih godina obišeno je oko 100 lokacija i sređeno oko 50 arhiva i stečen je uvid (od elementarnog do detaljnog) u oko polovicu ukupnog materijala. Od 1988. započelo se s izdavanjem tiskom prvih kataloga muzikalija u Hrvatskoj i ondašnjoj SFRJ i dosad su izdana tri sveska (6), a daljnja tri su u izradi. Potrebno je naglasiti kako se radi o kompozicijama skladanim, napisanim ili objavljenim tiskom između 1500. i 1900. godine. Dio sačuvanih muzikalija velike je vrijednosti: među oko 1300 ranih tiskovina (objavljenih prije 1820.), na primjer, dosad je identificirano preko 300 svjetskih unikatata, među kojima i jedini sačuvani primjerci pojedinih izdanja Haydnovih i Mozartovih djela. (7)

FRANJEVAČKI GLAZBENI ARHIVI U HRVATSKOJ

U Hrvatskoj su dosad registrirane 34 franjevačke glazbene zbirke i arhiva. One se nalaze u samostanima u Cresu (oko 450 jedinica), Crikvenici, Dubrovniku (8.000), Hvaru (166), Iloku, Klanjcu (116), Kloštar Ivaniću (57), Koprivnici (376), Krku, Košljunu (1.500), Makarskoj (100), Našicama (391), Omišu (398), Orebiću, Osijeku (171), Pazinu (20), Požegi, Puli, Rabu/Kampor (9), Rijeci/Trsatu (700), Rovinju (60), Samoboru (528), Sinju (1000), Sl. Brodu (619), Splitu (2: Poljud (50), Sv. Frane na obali), Šibeniku (9), Varaždinu (2.200), Virovitici (376), Visovcu, Vukovaru, Zadru, Zagrebu (82.000) i Zaostrogu. (8)

Ove 34 franjevačke lokacije čuvaju ukupno oko 20.000 glazbeno-arhivskih jedinica, što će reći kako je trećina hrvatske glazbene baštine pohranjena u franjevačkim samostanima. To je hrvatska specifičnost u europskim, ili barem srednjoeuropskim razmjerima, jer se - usporedbe radi - u Češkoj i Slovačkoj, od ukupno 104 glazbena arhiva / zbirke, muzikalije ne čuvaju ni u jednom franjevačkom samostanu, u Mađarskoj od 78 glazbenih arhiva / zbirke tek u dva franjevačka smostana (Budimpešta, Esztergom), u Poljskoj od 59 glazbenih zbirki / arhiva ni u jednom, a u Sloveniji od 22 lokacije samo u tri franjevačka samostana (Kamnik, Ljubljana, Novo Mesto). U Bosni i Hercegovini polovica registriranih lokacija s muzikalijama je franjevačka: četiri (Fojnica, Kraljeva Sutjeska, Kreševo, Mostar) od osam, a u Crnoj Gori jedan franjevački samostan (Kotor) dolazi u pet drugih lokacija. Rat 1991-1992. na području Hrvatske, Bosne i Hercegovine izmijenio je, nažalost, ove podatke na lošije. (9)

MUZIKALIJE U FRANJEVAČKOM SAMOSTANU KOPRIVNICA

Glazbena zbirka sadrži prema postojećem *Popisu muzikalija u knjižnici Franjevačkog samostana u Koprivnici* (10) ukupno 376 jedinica. One su podijeljene u grupu "Rara" (110 jedinica) i 13 grupa crkvenih skladbi (266 jedinica; to su: latinske i hrvatske mise i misne popijevke (25 jedinica), requiemi i pkojničke skladbe (13), litanije, tantum ergo (14), adventske i božićne popijevke (11), korizmene i uskrсне skladbe (14), euharistijske, Kristu kralju itd. (13), Marijanske pjesme (36), različne pjesme (19), zbirke (29), literatura za orgulje (12), literatura za klavir (24), udžbenici, priručnici (3), vokalna svjetovna glazba (53)).

S obzirom na nedovoljnu prethodnu neistraženost fonda u cjelini, u ovoj ćemo se prigodi sadržati na općem prikazu njegova najzanimljivijeg i najvrijednijeg dijela - rijetkosti.

RIJETKOSTI

Podjelu cjelokupnog fonda na rijetkosti i ostali materijal izvršio je uređivač zbirke i sastavljač popisa Ladislav Šaban. Mi ovom prigodom nismo niti dirali u tu podjelu niti je dovodili u pitanje na temelju bilo kojeg kriterija. Smatramo, međutim, kako će se način na koji je zbirka danas sređena morati donekle revidirati i tu bi moglo doći do stanovitih promjena u artikulaciji građe. Među rijetkostima nalaze se dvije tiskovine i 108 rukopisnih jedinica.

Tiskane jedinice su jedan primjerak 3. izdanja *Citharae octochordae* iz 1757. godine i *Harmonia Mariano-Musica sive Miscellaneum extraordinarium* ... Valentina Rathgerbera (tisak J.J. Lottera, Regensburg 1727).

Među rukopisnim jedinicama posebnu pažnju privlače rukopisni sveščić (signatura R3), dva kantuala (sign. R4 i R5), svezak duhovnih i svjetovnih napjeva (sign. R56) i dvije hrvatske crkvene pjesmarice (sign. R78 i R80).

Od ukupnog broja jedinica rijetkosti, 29 ih pripada nepoznatim autorima, a među ostalim jedinicama bilo je moguće identificirati 30 imena autora. To su:

P.	BENNONE	(2 jedinice)
Bernardo	BRIXI	
F.	CZIHAK	
Saverio	Davide	(navedena godina: 1739)
Leopold	EBNER	(3 jedinice)
Mathias	FRANZY	
Giov. Battista	GRAZIOLI	(2 jedinice)
Joseph	HAYDN	
Michael	HAYDN	
	HOFFMANN	
Johann Nep.	HUMMEL	
Jean B. de	HUNYADI	
Franjo	LANGER	(3 jedinice)
Johann	LANNER	
Joachim	LEITNER	
Ferdo	LIVADIĆ	
Albert	LORTZING	
Wolfgang A.	MOZART	
Antonio	OLIVO	
Ferdinand	PAER	
Fortunat	PINTARIĆ	(20 jedinica)
Ignaz	PLEYEL	
	REICHWEIN	(REICHMANN?)
Josip	RUNJANIN	
Aegidius R.P.	SCHENGK	(3 jedinice)
Leopold Ferd.	SCHWERDT	
Gaetano	VALERI	(navedena godina i mjesto: Padova, 1794)
Antonio	VESCOVI	
Miroslav	VILHAR	
Josephus	ZORZI	(navedena godina i mjesto: Kostanjevica, 1830)

Što se provenijencije materijala rijetkosti tiče, za sada je bilo moguće identificirati sedam bivših vlasnika:

Joannes Georg GROSMANN (R11)

Joachim JURATOVIĆ, franjevac (R19, R21)

Dominik VRATARIĆ (R20)

Adam Paul SCHIMMER (R26, R31, R35, R37 iz 1773, R39)

Nikolaj PAVLEKOVIĆ (R41 iz 1846)

Fortunat PINTARIĆ, franjevac (R49, R56 s oznakom "Ex musicalibus P. Fortunat Pintarich mpia")

Kamilo SZALENYAK (R105)

Što se glazbenih vrsta i žanrova tiče, 77 jedinica pripada crkvenoj glazbi, 12 svjetovnoj, 19 instrumentalnoj, a dvije jedinice se sastoje od fragmenata skladbi. Među crkvenim djelima bilježimo mise, himne, litanije, motete, magnificate, ofertorije i različite duhovne popijevke. U jedinicama s instrumentalnom glazbom nalaze se sonate, pastore, sonatine, varijacije, fantazije, koračnice, plesove i razne vježbe pa ih se pretežno može ubrojiti u svjetovnu glazbu.

Izdvojimo li desetak najzanimljivijih pojava među rijetkostima, posebno bi se o njima moglo reći sljedeće:

1. R1: Ovaj je primjerak *Cithare* u prilično lošem stanju. S obzirom da je primjeraka trećeg izdanja sačuvano dosta, karaktera i kao takav vrijedanosti za samostan i Koprivnicu kao glazbenu sredinu.
2. R2: Ovaj je primjerak *Harmoniae* ..., djela benediktinca Rathbergera, zanimljiv dokaz nazočnosti njemačke katoličke glazbe 18. stoljeća u Koprivnici. To je 11. poznati sačuvani primjerak u svijetu, ali je nepotpun: postoje samo dionice Canto i Basso, a nedostaju vokalne dionice Alto i Tenor, te instrumentalne dionice dviju violina i org/cella.
3. R3: Rukopisni sveščić crkvenih pjesama ne sadži notnih zapisa, već samo tekstove crkvenih pjesama za različite crkvene prigode. Radi se zapravo o tri nepotpuna sveščića pisana različitim rukama, od kojih nijedan nije stariji od 1852. godine (Šabanov komentar u *Popisu muzikalija*)
4. R4: To je rukopisni kantual iz sredine 18. stoljeća s himnama i različitim duhovnim popijevkama na latinskom i njemačkom (usp. Šaban, *Popis*)
5. R5: To je rukopisni kantual, pisan sredinom 18. stoljeća, koji sadrži 12 misa. Nepotpun je i sadrži samo dionice Canto I (nekompletno) i Canto II (usp. Šaban, *Popis*)
6. R42: Četiri himne za sopran, 2 tenora, bas i orgulje vjerojatno su djelo Leopolda Ebnera (rukopis je autograf prema Šaban, *Popis*)
7. R49: Ova se jedinica sastoji od Pleyelove sonate za orgulje u 3 stavka (adagio, adagio, andante) i dvaju orguljskih stavaka pisanih rukom Fortunata Pintarića (možda Pintarićeva skladba; prema Šaban, *Popis*). Zapis "Ex Musicalibus P. Fortunat Pintarić mpia" svjedoči o Pintarićevu posjedovanju Pleyelove skladbe, što upućuje na neke od mogućih utjecaja ili barem preferencije ukusa u Pintarićevu skladateljstvu.
8. R56: Ova se jedinica sastoji od *Duetta* Leopolda Ebnera za Canto i Basso solo s orguljama iz 1808. godine. Označena je zapisom o Pintarićevu vlasništvu, a djelovi su pisani Pintarićevom rukom (usp. Šaban, *Popis*). Ovi podaci upozoravaju na aspekt kontakata između dvaju istaknutih hrvatskih skladatelja s početka 19. stoljeća i dokazom su izravne korisnosti konzultiranja arhivske građe pri identifikaciji pojedinih aspekata života, rada i stila pojedinih kompozitora.
9. R78: Ova se jedinica sastoji od 12 crkvenih napjeva. Na orguljskoj dionici hrvatski je tekst pjesama zabilježen za 4 pjesme, a kod ostalih su navedeni samo naslovi ili prvi stih pjesme. Među njima se nalazi i pjesma "Narodil se kralj nebeski...". Prema Šabanu, ova pjesmarica nastala je u Pintarićevu

vrijeme (usp. *Popis*)

10. R80: I ova se jedinica sastoji od orguljske dionice s hrvatskim tekstovima za pet crkvenih pjesama. Nameće se potreba šireg povijesnog i kulturološkog istraživanja masovnije pojave hrvatskih tekstova crkvenih pjesama ponovno na prijelazu iz 18. u 19. i u prvoj polovini 19. stoljeća. Ova je pojava registrirana i u dalmatinskim zbirkama (usp. prijevode *Stabat mater dolorosa* na hrvatski - *Rasczvigliena Majka stasce*, npr. u glazbenoj zbirci franjevačkog samostana u Omišu). (11)
11. Posebnu stavku čitavog koprivničkog franjevačkog fonda čini 20 rukopisa s kompozicijama Fortunata Pintarića (1798-1867), franjevca koji je umro u Koprivnici. To su najvećim djelom skladbe pisan njegovom rukom, za koje se pretpostavlja da su i njegova djela, dakle autografi. To su: mise, duhovne popijevke, himne i komorne preradbe. Za svakog istraživača koji bude izrađivao Pintarićev tematski katalog ili se Pintarićem monografski pozabavio - a što bi bio jedan od mnogih urgentnih zadataka hrvatske muzikologije - koprivnički će franjevački fond biti nezaobilazna postaja.

ZAKLJUČAK

Svaki je glazbeni arhiv i/ili zbirka višeslojna specifična cjelina koja u nizu aspekata otvara nove teme i probleme. Zbirka muzikalija franjevačkog samostana u Koprivnici jedna je od zanimljivijih zbirki te vrste u Hrvatskoj i svakako zaslužuje dalju analizu i obradu. Bit će svakako potrebno srediti je po suvremenijim glazbeno-arhivskim načelima i izdati tiskom njezin katalog, možda zajedno s još nekim franjevačkim zbirkama srednje veličine u regiji (Virovitica) ili šire (Osijek, Našice, itd...), ili pak po nekom načelu koje važi unutar franjevačkog reda.

Valja svakako istražiti cjelokupan korpus franjevačke glazbe po franjevačkim provincijama i u cijeloj Hrvatskoj, te u njoj, posebno s obzirom na Koprivnicu, odrediti mjesto Fortunata Pintarića. Važno je franjevaca i brojnost njihovih samostana s glazbenim zbirkama gotovo i nije moguće precijeniti u hrvatskoj glazbenoj kulturi uopće, a ta će zadaća biti svakako jedna od udarnih tema hrvatske muzikologije u godinama i desetljećima koji nam predstoje.

BILJEŠKE:

1. U toku je, međutim, suvremena katalogizacija ove glazbene zbirke po najsuvremenijim standardima međunarodne glazbene arhivistike, te izradba tiskanog kataloga i znanstveno-kulturološka obrada zbirke u cjelini i kompozicija koje sadrži (autor: Vjera Katalinić iz Zagreba)
2. Ovaj posao obavljaju Vjera Katalinić i Stanislav Tuksar, suradnici i znanstvenici iz sadašnjeg Zavoda za povijest hrvatske glazbe HAZU u Zagrebu.
3. Ladislav Šaban (1918-1985), istaknuti zagrebački pijanist i glasovirski pedagog, započeo je svoju muzikološku djelatnost - kojoj se naposljetku i potpuno posvetio sve do svoje prerane smrti - sređivanjem glazbenih arhiva samostana uršulinki u Varaždinu i franjevačkog samostana u Košljunu na Krku.
4. Nacionalni centar RISM-a za Hrvatsku uputio je do sada podatke za oko 7.000 kompozicija u središnju banku podataka u Frankfurt /M. u Njemačku. Ti su podaci elektronski obrađeni, a prema izjavama mjerodavnih spadaju među četiri najkvalitetnija nacionalna seta (među 29) s kojima je RISM uspostavio suradnju.
5. Zbog usporedbe navodimo ove podatke: talijanska pokrajina Veneto (s gradom Venecijom), središte europske glazbene kulture kroz gotovo dva stoljeća visoke renesanse i baroka, posjeduje glazbenu baštinu od oko 110.000 arhivskih jedinica. Slovačka, s glazbeno-kulturnom poviješću vrlo sličnom hrvatskoj, registrirala je dvadesetak tisuća glazbeno-arhivskih jedinica s oko 1700 autora.
6. To su: Zdravko Blažeković, *Katalozi muzikalija u Historijskom arhivu i Muzeju grada Dubrovnika (1988)*; Stanislav Tuksar, *Katalog muzikalija u muzeju grada Splita (1989)*; Vjera Katalinić, *Katalog muzikalija franjevačkog samostana u Omišu (1991)*.
7. O tome je autor ovoga saopćenja višekratno izvještavao međunarodnu muzikološku javnost; tako npr. u člancima "Early Music Prints in Croatia", objavljenom u glasilu Međunarodnog muzikološkog društva Acta

Musicologica (LVII/2, basel 1985), i "Imprimés musicaux européens anciens et rares dans les archives croates", objavljenom u zborniku *Les Croates et la civilisation du livre* (Presses de l'Université de Paris-Sorbonne, Pariz 1986), te u saopćenju "Rare 18th-Century Prints of Mozart Works Preserved in Croatia" na skupu *Mozart Musicien Européen*, održanom od 14. do 16. listopada 1991. u Strasbourgu.

8. Brojke u zagradama označavaju približan ili točan broj glazbeno-arhivskih jedinica, ovisno ostepnju središnosti arhiva. Za lokacije bez brojaka sigurnost informacije o broju jedinica je tako mala da ih nismo ni navodili.
9. Za sada nije, naime, poznato da li su i kakve eventualne štete pretrpjele glazbene zbirke franjevačkih samostana u Iloku, Vukovaru, Sl. Brodu, te Mostaru i drugdje u BiH.
10. Popis je prema naznaci na naslovnoj stranici sastavio Ladislav Šaban 1980. godine.
11. Vjera Katalinić, *Katalog muzikalija u franjevačkom samostanu u Omišu*, HAZU-Zavod za muzikološka istraživanja, Zagreb 1991., strana 133-134 (sign. 243b iz 1808) i strana 167 sign. 295, autor: Jeronim Filipušić iz 1806).